

Den okände Laestadius
LARS-ERIK WIKBERG

Det föredrag som jag hade på Universitetet i Tromsö hösten 2015 på engelska har jag bearbetat och utvecklat i denna uppsats.

När jag accepterade inbjudan att hålla ett föredrag på 30 minuter om mitt bokförlag Biblioteka Laestadiana, om Laestadius som väckelseledare samt den okände Laestadius gav jag mig in på ett "omöjligt uppdrag". Med detta föredrag som utgångspunkt och grund har jag i denna artikel utvecklat mina tankar kring innehållet i föredraget.

All vår början bliver svår

För att förstå mitt intresse, engagemang, min kärlek och min passion för Laestadius är det viktigt att lyfta fram lite av bakgrunden och historien bakom allt. Min bakgrund är 100% sekulär – jag visste mycket lite om prosten Laestadius ända tills jag i min ungdomstid kom i kontakt med kristendomen. Under ungdomsåren mötte jag Laestadius 3 gånger. Måhända någon lyfter upp sina ögonbryn och tänker – vilken dåre har de nu bjudit in att skriva i tidskriften. Men sanningen är mycket enkel – jag är ingen dåre, måhända ett "dårhushjon" i världens ögon, likt Laestadius.

Mitt första möte med Laestadius ägde rum i Pajala 1972. Vi var en skara ungdomar som samlades till ett kristet läger. Bengt Pohjanen höll föredrag om bl.a. Laestadius syn på människan – det blev också ett personligt möte med Laestadius. Det blev klart för mig att Laestadius hade "ett komplett system" som beskrev skaparen, det skapade och människan i syndafallets ljus.

Andra mötet med Laestadius ägde rum en torsdag i mitt hem i Pajala 1978. Jag hade en bilskola och en alldeles ny övningsbil. Det var vinter och efter en uppkörning med elever så kom ett stort rökmoln från bilens bakaxel. Jag åkte till verkstan – det konstaterades att lagren i bakaxel hade skurit. De behövde beställa en ny bakaxel och jag var utan bil i en vecka! Jag visste att Bengt Pohjanen var i Pajala och höll föredrag på skolan, jag gick dit och efter detta begav vi oss till mitt hem. Vi samtalade och Bengt sade: "du har vattnets och blodets vittnesbörd, men du saknar Andens vittnesbörd". Det högg i mitt hjärta och jag konstaterade – Amen, så är det! I samma stund ser jag Lars Levi Laestadius stående i Karesuando predikstol – jag erfor mycket starkt att detta var Andens vind som blåste och det var helt klart att det var samma andliga vind som blåste under Laestadius livsdagar!

Vi åkte till Sattajärvi by och besökte ett hem. Bengt sitter i soffan tillsammans med en kvinna som var på besök där. Jag sitter i gungstolen. Bengt samtalar med grannkvinnan som gästade hemmet och under samtalet kom denna kvinna som han pratade med i fröjd. Strax efter detta var Bengt hukad och pratade med barnen som lekte på golvet. Kvinnan i fröjd kom till mig och säger: "Jesus är här". Jag såg ingenting! – jag var ju andligt död! När Bengt reser sig säger han till mig: "du behöver födas på nytt". Jag ser inte honom nu heller, utan den västlaestadianske predikanten Gunnar Jönsson inför mina ögon. På vägen från hemmet konstaterar Bengt samma sak – jag måste födas på nytt. Jag svarade: "Jo, så är det, men det kan inte ske av mig själv, utan det är helt och hållet Andens verk".

Samma kväll var det en ungdomskväll på församlingshemmet där Bengt talade. Jag var ju i död tro, jag hade förlorat allt. Men den som är död måste få liv igen. Jag lyssnande med öron stora som tefat, för jag kunde inte låta Orden fåfängt förkunnas och falla till marken, jag behövde bli delaktig av andligt liv eftersom jag var död.

På lördag kväll efter gudstjänst i kyrkan var jag och en del ungdomar samlade. De pratade om att gå till nattvarden på söndag – jag fick panik, jag kan inte gå dit, jag har ingen tro. Jag sov över i Sattajärvi hos en vän och försökte försova mig över söndagsbön i granngården, men 15 minuter före gudstjänsten började skyndade jag mig dit. Jag var livrädd att någon skulle be mig bekänna min tro – som de nu och då hade gjort tidigare. Jag smög längst bak för jag trodde att alla ser min otro. Efter bön, blev jag och min vän bjudna på middag i detta hem. Jag bestämde att jag måste gå till kvinnan som jag mötte i hemmet tidigare – jag visste att hon hade den Helige Ande. Jag gick dit, och öppnade mitt hjärta för henne. Berättade att mitt liv var ett liv i egenrättfärdighet och otro och frågade om det finns nåd för mig? Mitt hjärta stillades av evangelie predikan om syndernas förlåtelse.

Jag kunde i frid fara på kvällsgudstjänsten i Pajala kyrka. Jag talade om vad som skett för Bengt innan gudstjänsten. Han frågade om det blivit uppenbart i församlingen. Efter gudstjänsten samlades många gudstjänstdeltagare i ett hem för kvällskaffe. Jag berättade där vad som skett med mig inför församlingen, bad församlingen om förlåtelse. Ingen förstod! En kvinna kommenterade det hela med att man alltid behöver lägga bort egenrättfärdigheten. Jag svarade: ”så är det, men detta är något helt annat!”

Det tredje mötet med Laestadius sker veckan därpå på måndag morgon. Jag stiger upp på morgonen och erfar att jag är en ny skapelse. Jag ringer till Bengt och delger mina erfarenheter. Han uppmanar mig att läsa Laestadius Kyrkopostilla och predikan för påskdagen. Den handlar om den gamla surdegen. Jag läste den och ser inget annat i texten än att prostens beskriver mitt hjärtas tillstånd före och efter dessa erfarenheter till 100% - jag är född på nytt! Detta måste ha skett under natten.

Jag begav mig till Sattajärvi och berättade vad som skett, likt lärjungarna efter besöket vid graven. Ingen förstod vad jag berättade. Inte en enda, mer än den kvinna som jag besökte under söndagen. Hon svarade att hon förstår lite av vad jag talade om. Jag fick av en annan höra varningens ord för att ha begått synd mot den Helige Ande. Jag fattade ingenting, min enda synd var ju att jag mött Herren Jesus som uppstånden. En äldre kvinna förklarade för mig att nog hade jag varit i tro, men kärleken hade utdrivit räddhågan. (Då förstod jag inte ännu att det är precis detta Laestadius talar om när han talar nya födelsens erfarenhet).

Det blev ganska oroligt i församlingen och vi träffades, jag, Bengt och en del medlemmar av församlingen i mitt hem. Den kvällen var en kraftfull påminnelse om den Andens vind som blåste från Karesuando in i mitt hjärta, när alla var bättringsgörare.

Tiden gick och jag blev stum, nästan ingen förstod vad jag sett och hört. Jag mådde dåligt av att gästa söndagsgudstjänsterna. Jag fick uppmaningen att inte gå, dock gästade jag de kristna som vanligt. Jag fick också uppmaningen att besöka den västlaestadianske predikanten Gunnar Jönsson, för han kände Laestadius lära och undervisning. Jag gjorde detta – det var den 1:a maj samma år – vi samtalande om kristendomens saker och jag berättade om mina erfarenheter. Efter ytterligare samtal säger han: ”kom broder nu går vi och äter”. Jag kände att jag må vara ett dårhushjon, men på himlavägen är jag. Detta är ingenting nytt, utan den gamla vägen och den ”gamla” kristendomen som föddes med smärta i Lappmarken.

Vid ett senare tillfälle var jag och några ungdomar i Luleå på gudstjänster. Det var många saker som blev uppenbara där. När vi åker hem känner jag i bilen på vägen upp till Pajala att himlen öppnades för mig, kristendomen blev helt klar för mig – vi publicerade under dessa år en tidskrift som hette *Carex*. Det var många saker där som hade varit fördolda för mig, speciellt en artikel av Bengt Pohjanen. Men det som hade varit fördolt för mig förklarades i ett ögonblick denna kväll när det var ”kyrkomöte” i bilen. Dagen därpå ringde jag Bengt och sade ”att nu kan jag inte tåga mera om det jag har sett och hört!”

Allt detta blev också början på mitt arbete Bibliotheca Laestadiana.

Bibliotheca Laestadiana - Dröm blev verklighet

Bibliotheca Laestadiana föddes som ett resultat av drömmar, tankar och förhoppningar. Den tändande gnistan, som startade detta projekt, kom under våren 1996, i och med att arbetet med att ge ut Laestadius' *Dårhushjonet* i nytryck startades.

Jag hade drömt i över 20 år om att få Raattamaas brev och Laestadius alla predikningar översätta och utgivna på svenska. Det mesta av den litteratur och de skrivelser, som härrör till den andliga våren i Lappmarken under 1800-talet har ju varit på finska. Under årens lopp har en del av detta översatts till svenska, norska och engelska ja till och med ryska. Men för många har de förblivit dolda skatter. Drömmar föder ingenting, och jag förväntade mig att andra skulle utföra detta arbete, men under 1997 blev det klart för mig – gör det själv!

Jag förstår inte själv så mycket finska och upptäckte att väldigt få av Laestadius predikningar fanns översatta till svenska och likaså Johan Raattamaas brev. Jag ville verkligen förstå vad de talade och skrev – Jag sökte efter folk som var intresserade av att översätta och ge ut dessa texter. Sam Wettainen i Stockholm arbetade med en Laestadius postilla och jag såg verkligen fram emot att få ta del av denna. Men när den kom ut blev jag besviken, den innehöll väldigt få predikningar som inte hade publicerats tidigare och dessutom stämde de inte helt med originalen.

Jag hade för egen del köpt första upplagan av *Dårhushjonet*, men den var slutsåld och ville att den skulle nytryckas för att fler skulle upptäcka Laestadius storhet och djup i teologin. Sam Wettainen som jag hade mycket kontakt med hade fått ett erbjudande att köpa restupplagan av del tre (egentligen första delen). Jag föreslog att vi trycker upp hela verket i ett band. Wettainen ville att jag skulle ta reda på kostnader mm. Jag gjorde detta och sen sade han till mig: ”Jag är för gammal och har inte heller råd, ta du över arbetet”. Jag tog kontakt med en bokförläggare – Artos bokförlag – och samtidigt gick jag till banken och tog ett banklån på 100.000:- för tryckningen av boken. Jag skickade ut en förfrågan till laestadianska församlingar hur många böcker de kunde tänka sig att köpa. Får jag 300 förhandsbeställningar, bestämde jag att jag trycker boken. Det kom 230 förhandsbeställningar, så det var ju en bit kvar till 300. Men jag tänkte 230 eller 300 det kvittar – jag trycker den. Jag sålde långt mer än dessa 230 böcker. Jag kände mig mycket inspirerad av det positiva mottagande som *Dårhushjonet* fick.

Jag kontaktade Henry Kero från Sattajärvi, Pajala som var villig att översätta Raattamaas brev till svenska. Jag satt under hösten 1997 och arbetade med ansökningar om bidrag för utgivningen av Johan Raattamaas brev, för jag förstod att utan bidrag blir det svårt att förverkliga dessa drömmar. När jag satt framför datorn och skrev, föll pusselbitarna på plats och jag såg klart vad jag egentligen håller på med – Bibliotheca Laestadiana var fött! – Historiska dokument från en unik tid i vår bygds historia, översatta och utgivna på svenska.

Jag beslutade mig för att bilda Bokförlaget Bibliotheca Laestadiana, för att förverkliga dessa tankar och drömmar, nämligen att utge detta unika, historiska och likafullt aktuella material från en väckelses gryning och en bit in i dess blomstrings- och skördetid. Detta material, utgör en viktig del av vårt (Tornedalens, Kalixälvdals och Malmfältens) historiska arv, oberoende om man själv tillhör den laestadianska rörelsen eller inte. En stor del är utgivet i Finland och har spritts över hela Nordkalotten. Det har påverkat vår bygd och människorna oavsett inställning till kyrka och religion. Tanken blev att översätta och utge ett antal böcker och tidskrifter till svenska. Framför allt ville jag ha detta material översatt för mig själv, men om någon annan ville köpa böckerna, fick de ju gärna göra det.

En dag, lite före julen 1997, när jag gick till posten och hämtade dagens post fanns det ett brev från Kungliga slottet. Jag öppnade kuvertet redan på posten och i det fanns ett brev undertecknat av Hans Majestät Konungen med ett bidrag på 50.000:- till utgivningen av Raattamaas brev. Jag gick i flera dagar på moln. Nu var projektet i gång. Det kom också att bli mitt ”missionsuppdrag” då jag efter mina erfarenheter och min nya födelse inte blev så väl mottagen inom östlaestadianismen. När jag var väckt och under lagen var nog bönhusdörrarna öppnade, men efter mina erfarenheter var de i huvudsak stängda – Min synd var att jag hade mött den levande och uppståndne Herren Jesus, och blivit född på nytt. Jag sökte även bidrag från andra fonder och fick långt utöver det jag kunde drömma om i bidrag. Nu var jag eld och lågor. Nu började jag planera för andra böcker i min serie. Erkki Anttis brev blev nästa projekt, initierat av Henry Kero, som också översatte dessa brev. Han började så smått med provöversättning av Laestadius predikningar, men efter en tid så avled han och jag fick söka en ny översättare.

Det är ju inget litet uppdrag att översätta ca 3000 sidor. Jag fastnade för en gammal predikantson från Kuttainen (Karesuando) – Tore Töyrä. Han bodde då i Haparanda. Han var en duktig tolk och behärskade fullt ut tornedalsfinskan som talades uppe i Karesuandoområdet. Tore hade ingen ro att sitta still på en stol en längre tid ”men han satt still i sex år” och översatte predikningarna.

Mitt bokprojekt utvecklades till många fler titlar och kommer när det är fullbordat att omfatta ca 20 böcker. Jag hade nog haft en tanke att även översätta Laitinens tidskrifter och Kollers tidskrift i Amerika, men har efter många funderingar beslutat att det får andra ta vid och göra.

Jag blev helt och hållet fångad av Laestadius predikningar och dess budskap – som jag ser är lika aktuellt idag som när han höll dem. De har fångat mitt hjärta och djupt präglat mina tankar och funderingar kring kristendomens idé. Jag brukar säga att jag har fastnat i Laestadius, och vill aldrig bli fri honom. Han följer med mig varje dag vid min sida tillsammans med Jesus på himlavägen. Jag ser verkligen fram emot att få träffa honom på andra stranden!

Min tanke och idé med publiceringen av detta historiska material är att det ska vara på modern och begriplig svenska, men att det också ska vara troget originalmanuskripten. Vad gäller dessa texter är det också viktigt att personens sätt att uttrycka sig också lyser fram i översättningen. När det gäller Laestadius’ skarpa, mustiga, grova och poetiska språk är målet att det ska komma till sin fulla rätt. Är det grovt i originalet blir det grovt på svenska, är det ett ljuvligt språk blir det också så på svenska. Laestadius hade inte bara tanken att tala med bönder på bönders vis, och lärda på lärdas vis, utan han nämner också i Dårhushjonet att det finns ett teologiskt perspektiv i predikningarna, att om möjligt få dygdens fasad i hjärtat att något lite börja spricka.

Laestadius Samlade predikningar

I jämförelse med de postillor som är utgivna på finska och svenska har min utgåva helt följt manuskripten. Den finska två bandspostillan *Postilla I-II* som gavs ut 1964 är inte helt överensstämmande med originalen och dessutom omfattar den bara 364 predikningar. Den Kollerska samlingen från Amerika, som finns bevarad i Finland i Riksarkivet, innehåller ca 70 predikningar som inte tidigare publicerats. En del av predikningarna var i mycket dåligt skick och man har i samband med utgivningen av finska *Saarnat* (predikningar) kunna rekonstruera texten från dessa predikningar. Totalt omfattar denna utgåva alla nu bevarade predikningar av Laestadius – 466 stycken. I denna utgåva är språket bearbetat till modern finska. Forskningen beräknar att han totalt höll ca 2000 predikningar under sin livstid. *Saarnat* som utgavs i tre band följer originalmanuskripten men däremot är det

grövsta språket bearbetat och korrigerat till allmänt vedertaget språkbruk inom de förstfödda laestadianerna.

Den svenska utgåvan av *Laestadius Samlade predikningar* följer den finska utgåvans numrering, för att kunna jämföra de svenska och finska predikningarna. Grunden för denna utgåva i 6 band är det materialet som Seppo Leivo i Helsingfors har delat med sig av. Han är den störste kännaren av Laestadius predikningar (tillsammans med Lauri Koistinen). Detta material har han under många år sammanställt och skrivit ner som textkritiska filer, med noter och textvarianter i olika manuskript och postillor. Han har grundligt forskat i originalmanuskripten, avskrifter och alla Laestadius postillor, och med stor vetenskaplig precision fastställt korrekt årtal då predikningarna har hållits och vilka texter som förklarats där detta varit oklart. Det arbete som Seppo Leivo utfört förblir grunden för all forskning framöver av Laestadius predikningar. Från början har han skrivit ner texten på skrivmaskin, och senare på dator. Den svenska utgåvan blir ”den slutgiltiga utgåvan” av Laestadius samtliga bevarade predikningar under överskådlig tid på svenska. Seppo Leivo arbetar också med att kunna publicera detta material i sin helhet. Det närmaste man i dagsläget kan komma originaltexterna på finska är de postillor som Lauri Koistinen sammanställt och publicerat under namnet *Puhtaat Saarnat 1-2* samt *Kirkkopostillan* i nytryck med frakturstil samt helt nyligen också i en mycket begränsad upplaga med modernt typsnitt. Detta material finns också på nätet på www.laestadiusarkivet.se. Dessa böcker omfattar inte alla bevarade predikningar av Laestadius, utan endast de som enligt Koistinen är att anse som tillförlitliga manuskript.

Den okände Laestadius – hans lära och teologi

De sju dödssynderna – passionerna eller djävlarerna som behärskar människan

Från en sida är detta naturligtvis inte okänt, hans stora verk *Dårhushjonet* är ju känt och tillgängligt för eftervärlden. Men när vi talar om Laestadius talar vi i regel om att hans språk är grovt, hårt och fördömande. Det är hans grova språk man i huvudsak känner till. – Djävulens skit (pirun paska), drinkare och horor osv. Men väldigt få talar om och ser ”hans ord av honung och mildhet och kärlek” till väckta och benådade själar. När jag för min egen del läser Laestadius predikningar ser jag hans evangeliska, milda och ljuvliga språk som huvudsumman av hans predikningar.

Jag skulle vilja påstå att hur vi uppfattar en text – i detta fall Laestadius – har också att göra med hur vi själva ser på tillvaron, oss själva och Laestadius. Om vi är bekännande kristna speglar det vårt hjärtas tillstånd, när vi läser dem. Så var det mycket tydligt för mig som väckt, men inte benådad. Men efter min nya födelse fick jag helt nya ögon att studera predikningarna med.

I *Dårhushjonet* nämner han också att detta är förklaringen till varför han predikade som han gjorde. Därför är också detta verk den huvudsakliga källan till hans lärosatser och hans teologi.

På första bladet till *Dårhushjonet* skriver Laestadius själv: ”En blick i nådens ordning, systematiskt framställd som betraktelser över själens egenskaper och tillstånd, i enlighet med de bibliska författarnas psykologiska åsikter, med avseende på kristendomens högsta idé – försoningen.”

Den röda tråden i hans verk är att uppenbara och avslöja rationalistens döda tro (förnuftstron). Han lägger stor vikt vid att beskriva de djävlar (som han kallar för passioner, så att rationalisten, egenrättfärdigheten, köttet och den döda tron inte ska stöta sig allt för mycket på detta). Den dygdige kan inte lyssna på ordet ”djävul”.

Laestadius beskriver passionerna – djävlarerna – som finns i varje människas kött och

blod och som han i sina predikningar uttrycker med andra ord och uttryck. Laestadius använde sig av dåtidens vetenskap. Han ville med denna förklara sin syn på människan och syndafördärvet i enlighet med underrubriken till verket. Idag sätter vi ju inte i vetenskapen passionerna (djävlar) i kroppens olika organ. Men de har likväl lika stor aktualitet idag. Dessa får i dagens ljus bli en tydlig bild av att kött och blod är korrupta och fördärvade, och det är passionerna som gör den skapade människan efter syndafallet helt fördärvad och behärskad av djävulen. Laestadius lägger sedan stor vikt och tyngd vid att förklara den levande tron – hur den himmelska passionen tar sin boning i människans hjärta. Detta är den *OKÄNDE LAESTADIUS!*

Detta är i huvudsak okänt för nutiden och världen utanför laestadianismen, men också för den ”aktive” laestadianen. De är ”laestadianer” men frågan är om de är ”laestadiska”? Följer man Laestadius lära och förkunnelse idag eller följer man de traditioner som byggts upp genom årtionden och de förändringens vindar som blåser i världen?

Passionsläran – hur passionerna arbetar i och med människan och mänskligheten, detta är huvudsumman i hans lära. I predikningarna målar han upp människans liv i vardagen och hur dessa passioner verkar och betar sig bland människorna varje dag. Egentligen skulle man kunna säga att det han beskriver i predikningarna är hur passionerna får utlopp i deras vardagsliv.

Laestadius skiljer på de nedriga (djävulska) passionerna och motsatsen den himmelska passionen, som likt en blixtn från himlen driver ut de nedriga passionerna från hjärtat genom den nya födelsen och den levande tron. Genom beskrivningen av passionerna vill Laestadius sätta fingret på att det är omöjligt för människan att bli salig, utan att Gud måste göra hela verket. Laestadius lämnat inget över åt vår egen godhet och våra försök att blidka Gud, utan menar att detta är kortaste vägen till helvetet. Men han uppenbarar också vägen bort från djävulens grepp och bojar – det är genom sann nåd och tro, eller som lappflickan Maria må ha sagt till Laestadius: ”Tro sådan du är, som en fördömd syndare”.

Det andra huvudtemat för Laestadius i sina predikningar och i *Dårhushjonet* är den obarmhärtiga kampen emot egenrättfärdigheten. Tyngdpunkten i hans predikningar innehåller ett budskap som avslöjar egenrättfärdigheten och otron (högmödet). Det är dessa synder som hindrar människan att komma till ny födelse och sann omvändelse. När Laestadius talar om Kristi lidande lägger han tyngdpunkten på lidandet och smärtan i Getsemane, där även syndarens rätta förkrosselseplats är och inte på korset! Men predikan om korset är naturligtvis också central i hans förkunnelse. Gustaf Dahlbäck framhåller i sin bok *Den gamla och nya människan i Laestadius teologi* att Laestadius betonar mer Jesu kamp i Getsemane än tiden på korset som det centrala i Laestadius syn på försoningens grund. Man kan förvisso inte säga att det ena utesluter det andra, utan dessa två platser utgör naturligtvis en enhet i försoningsverket. Men det är dock intressant att Getsemane har en så central plats i Laestadius beskrivning av vad Jesus gjorde. Det är där Jesus bär människans synder, det är där han ångrar dem i vårt ställe och det är där han är i sin fruktansvärda kamp på sina bara knän inför Fadern. Jesus är där i bön och ”samtal” med sin himmelske Fader. När Jesus hänger på korset erfar han ju att han är övergiven av både Gud och människor. Han är dömd till döden för våra synders skull och han lider i vårt ställe.

Laestadius talar om människans sju dödssynder, sju djävlar eller sju huvudpassioner. Det finns mycket mer av intresse i detta verk vad gäller dessa synder, men denna artikel får utgöra en introduktion till Laestadius teologi.

Laestadius talar också om den himmelska passionen i motsats till de nedriga, djävulska passionerna som leder till människans nya födelse, allt i en sann kännedom om Guds väsende och natur. Gustaf Dahlbäck såg tydligt vad Laestadius avsåg med dessa passioners verkan i människan och den slutgiltiga segern över dessa djävlar. Han beskriver på ett

mycket bra sätt hur alla dessa djävlaras makt endast kan slås i spillror av den gudomliga, himmelska passionen som likt en blixtnedslåg driver ut dem från hjärtat och i ett ögonblick fördriver den döda tron. I det tomma och putsade (städade) hjärtat kan inte tomheten existera liksom för mannen som städar sitt hus och driver ut dessa djävlar ur människans hjärta (Luk. 11:15-26). Men vi ser också i denna bibeltext att hjärtat när det är rent och tomt – om det då inte får fyllas med den himmelska passionen, det himmelska goda – denne orene ande kommer tillbaka till detta hjärta och han tar med sig sju andra orena andar och det senare blir värre än det första. Det är ju allt detta som Laestadius förklarar i underrubriken till *Dårhushjonet* - med avseende på kristendomens högsta idé – försoningen. Ett hjärta kan inte förbli tomt – antingen behärskas det av Gud eller djävulen.

När frågan om försoningen beskrivs i *Dårhushjonet*, måste vi säga att prostens verklighetsgör en djupdykning i den intellektuella världen och det blir inte alltid så lätt att förstå djupet i hans tankar. Men vi må komma ihåg att udden är ju riktad mot den döda tron – rationalistens förnuftstro. Han vill mosa den fullständigt under sina fötter. Han ägnar en stor del av sitt argumenterande och sitt resonemang emot denne fiende till den levande Guden och hans sanna natur. Han sänker också ner kristendomen från filosofernas piedestal ner till den enfaldiga Lappflickan Marias enkla berättelse om hennes väg till frid med Gud. Fast han mötte en enkel och enfaldig människa i Maria, beskriver Laestadius hennes kristendom och hennes kunskap om försoningens stora hemlighet som den djupaste insikten i nådens ordning och den levande trons åskådande som han aldrig någonsin hade mött förut. Men det var ju inte utan orsak Maria upptäckte att han inte var av samma fårahus som de andra prästerna i Åsele. Hon såg med all säkerhet en av synden, passionerna (djävlarerna) bedragen människa, men också en sann längtan i honom efter att få försonas med Gud (jämför *Ens Ropande Röst i Öknerna*).

Jag har många gånger grubblat på varför lille Levi var så högt älskad av Lars Levi så att han beskriver din outgrundliga smärta i sitt inre när han miste honom. Men vi må då också komma ihåg Laestadius egen beskrivning av sin hustru Brita Kajsas känslor vid Levis hädanfärd. Alla barn borde väl ha betytt lika mycket för Laestadius. Jag tänker att det är samma förhållande som Jesus hade till Johannes. Inte älskade han de andra lärjungarna mindre, men ändå står det skrivet ”den lärjunge som han älskade”. Var det måhända inte så att det som verkligen förkrossade Laestadius, var den trosvissnet som Brita Kajsa hade, när hon ”kunde tacka Gud att hennes livmoder hade fått bära frukt för himmelriket”. Lars Levi visste med sig själv att han var mer ogudaktig än gudaktig, ja fastän församlingsborna prisade hans kristendom, såg han själv att hans liv var mer ogudaktigt än gudaktigt. Fast församlingsborna höll honom för ett dygdemönster, såg han ännu inte det himmelska ljuset. Han kanske anar det, då han ”drömmer” om den stunden när han skulle få möta sin älskade Levi, som kommer springande emot honom på den himmelska stranden. Det var samma evangelium som bar Johan Raattamaa att orka kämpa vidare fast egennyttnen och ogudaktigheten och brännvinsdjävulen bedrog honom. Hade Raattamaa inte fått höra evangeliet hade han inte orkat fortsätta sin vandring, även om nya födelsen - den himmelska passionen ännu var långt borta.

Efter denna känslolösa utläggning må vi kanske återvända till den teologiska grunden för allt detta.

Vi har konstaterat vilken djävul som är alla synders moder – otröna, och som har många skepnader och namn - *egoismen*. Vi lånar Laestadius egna ord, för de beskriver detta tydligare än något annat i *Dårhushjonet* §915: Egoismen uppenbarar sig i människan under namn av ”självbevarelsedrift” och vaknar med självkänslan i moderlivet före näringsdriften samt bevaras med oförminskad styrka ända till livets slut. Som drift betraktad verkar den hela tiden utan avbrott på viljan i vilken den uppenbarar sig som ”egenvilja”. Den verkar på förståndet och kallas då ”egensinne”. I hjärtat verkar den ”egenkärlek” och ”högmödet”,

i samvetet ”egenrättfärdighet” samt i inbillningskraften ”inbilskhet”. I förnuftet uppväcker egoismen falska idéer om rätt och orätt, om gott och ont.

De andra passionerna är också mycket välkända dödssynder för oss människor. Laestadius belyser genom Judas exempel på hur dennes hjärta var uppfyllt av egenrättfärdigheten – otron. Denna modersynd ledde till att egennyttan drev Judas att förråda Jesus. Och den orsakade också att ambitionen hos Judas förnekade sina brottliga tankar när de andra lärjungarna ville veta vem som var förrädaren. När Judas hade doppat brödet i bågaren upptändes också *vreden* i honom. Men inte bara detta behärskade Judas – han föll ju i samma synd som de andra lärjungarna. *Ambitionen*, eller hedersdjävulen (kallas också för äregirighet) drev lärjungarna att vilja bli den störste i Guds rike. Man ville bli ministrar i ett jordiskt rike.

Petrus tillsammans med de andra lärjungarna lovade ju att om det så krävdes skulle de gå i döden med Jesus. Men allt detta föll platt till marken när Gud fick avkläda lärjungarna deras falska kristendom, deras döda tro och bekännelse. Detta syns så tydligt när Petrus gråter bittert på översteprästens gård, när Jesus har sett på honom, efter att han tre gånger förnekat honom. Inte bara Ordet fullbordades som Jesus sagt till honom, men Petrus förlorade verkligen allt – hela hans värld rasade samman, sten på sten föll som ett korthus. Den store troshjälten hade kommit till den trånga porten, allt var mörkt, allt hade tagit slut och det fanns ingenting annat än Jesus allena, som kunde frälsa honom. Det var ju detta som de såg på förklaringsberget, när de ville bygga en hydda åt Moses och Elias och Jesus, för de såg ju dem alla tre där. Men när Jesus blev förklarad och den himmelska skyn sänktes ner blev de förskräckta då rösten från himlen talade: ”denne är min älskade Son”. När då Jesus kom och rörde vid dem och de lyfte upp sina blickar såg de ingen utom Jesus allena. Ännu hade inte den himmelska passionen fördrivit de sju djävlarerna från Petrus hjärta, ännu var tiden inte inne, då han i den Helige Andes kraft skulle predika på den första pingstdagen om den korsfäste Jesus, och tusentals människor fick styng i sina hjärtan – Den Helige Andes utgjutande – den himmelska passionen som kom direkt från himlen och slog ner i lärjungarnas hjärtan – otron fördrevs och byttes mot den himmelska passionen – de var försonade med Gud. Det som hände på förklaringsberget kallar Laestadius för ett nådemärke. Det är i hans teologi inte den nya födelsen, men det är Guds förekommande nåd som uppenbaras för hans egna.

Lögnen säger Laestadius vidare är en tjänsteande till ambitionen, och framför allt drabbades Judas av *girigheten* – eller egennyttan. Han som brukade stjäla från lärjungarnas gemensamma kassa och som tyckte det var förskräckligt att slösa dyrbar olja på Jesus. Journalister och politiker försöker ju beskriva denna som ”andras synder” men Laestadius visar mycket klart och tydligt att den tillhör oss alla! *Avunden* är en passion som också är nära allierad med girigheten. Det är ju en passion som också politikerna gärna vill tala till när man söker att värva röster och väljare.

En synd som verkligen är lätt att se idag i världen är *hordomsdjävulen*, som i så mångt behärskar nutidsmänniskan. Den behöver ju inte någon större förklaring, den är en djävul som alla ser och förstår vad den gör. Massmedia och Hollywood älskar att marknadsföra den – för den går hem hos hög som låg, ja alla människor. Däremot kan nog ofta lögnens ande bedra människa och dölja denna synd.

Dessa passioner eller djävlar samarbetar inbördes. När en passion blir sårad upptänds ofta *vreden* i människan.

Jag har nu skrivit de nedriga passionerna som Laestadius beskriver i Därhushjonet.

När den levande tron, genom nya födelsens erfarenhet bryter fram i hjärtat och skapar en ny människa, ett nytt hopp, en förvisning om det man tror på men inte ser, så är det också helt och hållet Guds verk i människan. Vi kan inte lägga till eller dra ifrån något i

detta arbete! Bibelordet är ju tydligt: det som vi har sett och hört och det som vi tagit på med våra händer, det är detta som vi talar och förkunnar om.

Den himmelska passionen – Försoningen

Laestadius grundar sin syn på människans omvändelse på den klassiska nådens ordning. Detta är ju den ordning genom vilken Gud kallar, väcker och upprättar människan. För efter syndafallet har ju den himmelska kärleken vänts till kärlek till det jordiska. Kallelsen är att likna vid avlelsen. När en människa är väckt får hon ofta vänta en längre tid i detta tillstånd och människan får då inte stanna vid det första nådemärket. Han betonar också den yttre bättringen, som är en frukt av lagen. När människan har kommit till den yttre bättringen behöver hon be Gud om nåd att sedan göra en sann ånger. På samma sätt som när Johannes Döparen predikade bättring vid Jordans strand, där folket kom från alla håll och kanter och från Jerusalem för att lyssna till hans budskap, så gjorde de en yttre bättring och bekände sina synder. Men någon sorg hade de inte förrän efter Frälsarens död. Laestadius betonar ju Jesu kamp i Getsemane och att vid åskådandet av detta uppstår en rätt förkrosselse. Alltså måste först gärningarna och levernet förbättras innan hjärtats bättring kan ske. Det gamla måste avslöjas och rensas ut. Det hårda berget av världslighet och ouppklarade synder, som den gamla människans hjärta består av måste smulas sönder, och allt detta tar sin tid. Den gamla människan får inte för tidigt tillägna sig nåden, för då blir det en död tro och en nådetjuv av denne. Människan måste erfara en sann förkrosselse, för utan denna kan Guds vrede inte blidkas och försoningen vinnas. Först när barnets hjärta förkrossats, barnet erkänt vad det brutit, först då öppnas vägen till Fadershjärtat. Laestadius betonar även att människans egenrättfärdighet är den som förlänger bättringskampen.

När människan kommer till insikt om att den svåraste fienden i bättringen är egenrättfärdigheten, då är förlossningen nära. Laestadius säger också att när lagen börjar förkunnas så uppväcker den egenrättfärdigheten. Egenrättfärdigheten kräver av människan ett rent hjärta innan hon tillåts att närma sig Försonaren. Men detta kräver ju också lagen. Människan kan i detta tillstånd inte så klart se skillnaden mellan samvetskravet och egenrättfärdighetens krav. Lagen är en tuktomästare till Kristus, medans egenrättfärdighetens lag är en tuktomästare från Kristus. Den väckta människan kan hamna i en hopplös förtvivlan när hon i sin falska strävan efter egenrättfärdighet genom några ytliga nådekänslor försöker tillägna sig nya födelsens nåd, men den gamla människan sover som en björn, frisk och oberörd. Han är också tydlig med att betona att dygden och egenrättfärdigheten är ett brott mot Försonaren. Jesus har förgäves lidit för egenrättfärdigheten.

Lagen driver människan ut i misströstans dy. Han betonar också starkt att nådens ordning helt och hållet är Andens verk i människan. Vägen till den nya födelsen är en besvärlig väg för den gamla människan och går igenom bättringen till den nya födelsen. Man får inte heller gå i förväg med Guds Ande och predika evangelium för sådana som inte gjort bättring. Laestadius betonar också mycket starkt, att fast lärjungarna hade Kristus nära sig i tre års tid, blev de inte födda på nytt förrän på pingstdagen. Skulle de ha varit i levande tro redan när de vandrade med Jesus, då hade han ju inte behövt vandra smärtornas väg från Getsemane till Golgata.

Oron för att nådetjuven kommer och tillägnar sig evangeliet innan sann ånger och bättring skett finns hela tiden med i förkunnelsen och hans lära. Evangelium är enligt honom rätten att tillägna sig förlåtelsen. Innan detta har skett blir evangeliets förkunnelse ett falskt ljus.

Enligt Laestadius är människan pånyttfödd först när hon blivit delaktig av Anden, när den himmelska passionen – ”de höga och levande känslorna bryter fram och blir härskande

i människan”. Den saliggörande tron är en himmelsk passion. Pånyttfödelsen måste vara en erfarenhet i dubbel betydelse. Först och främst måste människan veta när och hur det har skett, hon måste veta dagen och timmen. Det kan inte ske ovetande för människan. Man känner sig lösryckt från världen, eftersom det är en himmelsk passion.

Bilden av fostret som länge varit levande efter avlelsen i den naturliga människan, återkommer i hans tankar, men först i och med förlossningen kan man tala om en ny människa. Frälsaren måste stå upp från den döda trons grav och bli levande i de kristnas hjärtan.

Den lidande Kristus visar oss tydligt Guds förfärliga vrede och till sist förstår den fallna människan att det är jag själv som har begått Frälsaremordet, det är jag själv som har dödat Guds enfödde och älskade son. I detta stadium kommer också egenrättfärdigheten med ett sista försök att inbilla människan att den Himmelske Föräldern inte kan ta emot en sådan fördömd och förtappad syndare och brottsling. När Föräldern känner detta förnedrade barns tårar då känner Gud sitt hjärta vara försonat.

”Denna djävul (egenrättfärdigheten) kan genom Guds Ord utdrivas på en minut, ja på en sekund, om Guds Ande får tränga in som en blixtn i hjärtat”.

De som ifrågasätter känslan i denna process blir emotsagd av Laestadius, eftersom han menar att den levande tron är en ny känsla eller passion i hjärtat.

Vid denna upplevelse att ”kärleken driver ut räddhågan” betonar prostén att på tron måste följa glädje och salighet, och det är denna glädje som kallas för ett nådemärke. Samtidigt är han tydlig med att betona att på samma sätt som känslorna på förklaringsberget inte är den nya födelsen så kan ett nådemärke eller en nådesglimt vara ett förberedande tecken, men inte ett verkligt andligt genombrott. Nådemärket som följer efter nya födelsen är så kraftfullt att det inte går att ta miste på.

Att jag kallat denna uppsats för den okände Laestadius trots att allt detta är känt för allmänheten och forskningen sen Laestadius tid beror på att jag ser tydligt och klart både inom och utom laestadianismen att man lägger betoningen på helt andra saker än vad Laestadius gör i sin förkunnelse och teologi. Det är också svårt att hitta rätt i dessa sammanhang om man inte har en närmare kännedom om Laestadius liv och verk, och även en djupare erfarenhet av denna ”försoningens stora hemlighet” – nya födelsens erfarenhet i sitt liv.

Lars-Erik Wikberg , född år 1954 i Haparanda, Sverige

Under 1 ½ års tid studerat teologi i Uppsala, men avbrutit dessa studier. Verksam som egenföretagare i 37 år. Jobbar förnärvarande som behandlingsassistent på ett statligt ungdomshem i Kalix.

Äger hobby bokförlag Biblioteca Laestadiana.